

Hypotaktisen sanajärjestyksen tehtävistä lounaismurteissa

V. 1938 ilmestyneessä uudessa kirkkoraamatussamme on mahdollisuuksien mukaan pyritty säilyttämään vanhan raamatunkielen tyyli (A. F. Puukko, Suomalainen Raamattumme, s. 300). Sanonnan rytmii on kuitenkin huomattavasti muuttunut, mihin käsittääkseni on eniten vaikuttanut verbin määritteiden varsin yleinen siirtyminen pääsanansa edestä sen jälkeen. Muutos koskee ensi sijassa sivulauseita. Matteuksen 10:28 valaiskoon asiaa: Agricola: Ja elket teiten pelietkö niijde / iotca rumin tappauat / ia eiuet woi sielua tappa / Mutta pelietkä enämin site / ioca woipi seke sielun että rumin heluettin hucutta (Agr. II 49); 1642:n Raamattu: Ja älkät peljätkö nijtä / jotca ruumin tappawat / ja ei woi sielua tappa / mutta peljätkä enämmin sitä / joca woi sekä sielun että ruumin Helwettin hucutta; uusi Raamattu: Älkääkä peljätkö niitä, jotka tappawat ruumiin, mutta eivät woi tappa sielua; vaan ennemmin peljätkä häntä, joka woi sekä sielun että ruumiin hukuttaa helvettiin. — Sama tendenssi havaitaan sellaisissa päälauseissa, joissa predikaattina on verbin liittotempus tai muu finiittiverbin ja nominaalimuodon sanaliitto. Esimerkiksi otan lauseen, jonka prof. Puukko (mts. 178) esittää subjektin ja predikaatin keskinäistä järjestystä tarkastellessaan: Agricola: Sen Jumala ombi coolluista yleshereyttenyt; 1642:n Raamattu: sen on Jumala cuolleista herättänyt; uusi Raamattu: hänet Jumala on herättänyt kuolleista (Ap.t. 3:15). Adverbiaali on vasta 1938:n Raamatussa joutunut pääsanansa jälkeen. Tällaiset verbinmääritteiden sijainnissa tapahtuneet muutokset perustunevat suurimmalta osalta tietoiseen pyrkimykseen vapauttaa kirjasuomi piirteestä, joka on tuntunut vieraalta, saksasta ja latinasta saadulta. Agricolan sanonnan muotoutumiseen on tietävästi Lutherin raamatunkäännös vaikuttanut aina sanajärjestystä myöten, mutta suomen omassa sanajärjestyksessä on ollut merkittäviä yhtymäkohtia, niin että kotoinen ja vieras on suhteellisen helposti saatu sopeutumaan yhteen. Näyttääkin siltä, että verbin esiintymistä määritteidensä jäljessä lauseen lopussa on vieroksuttu liikaa. Vanha kirkkokielemme on syntynyt lounaismurteiden pohjalla, ja lounaismurteissa on hypotaktisella sanajärjestyksellä vankka asema.¹

¹ Käytän nimitystä *hypotaktinen sanajärjestys* merkitsemään verbinmääritteiden sijoittumista alisteisessa asemassa olevan pääsanansa edelle.

Lounaismurteissa kuten suomessa yleensä on tavallinen sellainen lause-tyyppi, jossa subjekti on ennen predikaattia ja finiittiverbin määritteet ovat pääsanansa jäljessä.^{1a} Esim. *se oli⁷ hy·vä pap* (Pyhäranta), *la·pse olit tosa vähä aikkam ba·lja ja·lvo* ja *ny·o nii·m ba·ha y·skä* (Mynämäki, SS), *su·si sai a·nni flikan gü·ne ja o·t ja vei ma·halmä* (Mahalamäen) *su·aho ja ta·po sinne* (Mynämäki, SM 9), *jaa·mut nep pää·si y·lös siält* (suden kuopasta) *mut la·psek ku·alis sinne* (mts. 10), *ja mnää keitin gans ja pistin daalpumil vellinkki fatti* (Eurajoki, SM 2). Samanarvoisina edellä olevien lauseiden kanssa voitaneen pitää lauseita, joiden alussa on tapahtumien aikajärjestystä osoittava, puheessa yltä yleinen adverbi *sitten*: *sit se tuattin tänt turkku* (Turku), — — *ja si·t se ruu·mis lö·yretti ma·halmä su·ast* (Mynämäki, SM 9), *ja sii·t häm men ja, joi tä·rppäntiini nii, ko·rtteli verra ja söi pu·ale naalan tu·pakki ja si·t se* (käärme) *ku·al sinnes si·säl* (mp.).

Lauseet ovat kertovia ja lauseen predikaattiosa esittää sen, mikä on uutta. Finiittiverbin osuus on erilainen eri tapauksissa. On lauseita, joissa verbi sanoo pääasian, mutta tavallisempaa on, että määrite tai määritteet ensi sijassa kannattavat predikaattiosan merkitystä. Kokonaan määritteen tehtäväksi jää uuden ilmaiseminen kopulana toimivan *olla*-verbin yhteydessä, esim. *se oli hy·vä pap*.² Lähes samoin on monien muiden niukkailmeisten verbien yhteydessä, esim. *ruk meni ymbär nin tuhanest* (Pyhäranta, SS), — — *pistin daalpumil vellinkki fatti*. Verbi on tällaisissakin tapauksissa kopulan luonteinen ja painoton.³ — Käskylauseista voidaan tehdä samanlaisia havaintoja, esim. *pankkast ny vähä äkisten toimeks* (Kustavi, KMÄ), *veräs ne heinä luavol* (Laitila, SS).

Samanlaista sanajärjestystä on sivulauseissakin — esimerkkejä tuonnempana —, mutta hyvin yleistä on, että sivulauseessa verbin finiittimuoto on vasta määritteidensä jäljessä lauseen lopussa. Tällaisissa sivulauseissa ei ole monia määritteitä, tavallisesti vain yksi tai kaksi. Esimerkkejä:

Eksplikatiivilauseita: *kyll mnä stä muodost pahaksusin ett snä helkkläm poikki ole* (Rauman mlk., SS), *sanova vanha ihmize, et ne nii hy·vi oliva ne nu·atsilaka* (Pyhämäa, SS), *mi·nä piöi, et hän me·n kevästen kual* (Pyhäranta, SS), *eik se sanonu ett auto tää·l jo o* (Turku), *kui mä se siks oti et se hene ol* (Perniö, SS), *se*

^{1a} Tähän kirjoitukseen ottamani esimerkkiaines on valtaosaltaan Sanakirjasäätiön kokoelmista saatua. Tärkeimpinä lähteinäni ovat olleet Anna Rekolan ja E. A. Saarimaan Mynämäen murteesta kirjoittamat sanaliput sekä Saini Laurikkalan Pyhänrannan murteen sanaliput. Omat muistiinpanoni ovat suurimmaksi osaksi samoista murteista. Esittäessäni esimerkkejä omista keräelmäistäni mainitsen vain pitäjän nimen. Muita lähteitä: J. G. Toivonen, Tutkimus Halikon kielestä 1888. Heikki Ojansuu, Suomen lounaismurteiden äännehistoria. Vokaalioppi 1901. Konsonantit 1903. Lauri Kettunen, Suomen murteet I 1930. Jouko Vahe, Kustavin murteen äännehistoria 1952 (käsikirj.). Elna Rinne, Rymättylän murteen äännehistoria 1936 (käsikirj.). — Sitaattien tarkekirjoitusta olen yksinkertaistanut.

² Käsitellen predikatiivia verbin määritteenä. Koska se on vaillinaisen verbin täydennys, on sanajärjestyksen kannalta juuri predikatiivin ja verbin suhde valaiseva.

³ Vrt. Tauno Nurmela, Sanojen ja sanaryhmien painotuksen merkityksestä suomen kielessä, Vir. 1934, s. 176, 1. alav.

kamalat oli, *kon kutu setälä frouwa nisusek klotkes* (ahmi) (Pyhäranta, SS), sanota et se ennusta sađet *ko loukke* (lokit) *tol taval kylähä tuleva* (Pyhämaa, SS).

Konsekutiivilauseita: see o nii lakkost ruvist *et kaikk ne oljet tappates pahnoids menevä* (Mynämäki, SS), ko se (takki) nys sit juur uus oli, *et se luulen colk kertta helle vainam pääl oli* (Pyhäranta, SS) ja mukulas sanosi et hauk tiitnok leippä kans *etes paljast piimä syä* (Mynämäki, SM 9), juurikas o nii na·hhis-tunnu, *ete ku·art poijes saa* (Pyhäranta, SS).

Finaalilauseita: oja luara nyäri pisi *et se oikkiaks tule* (Laitila, SS), nurkki luarita *et ne oikkiaks tuleva* (Mynämäki, SS).

Kausaalilauseita: se on se·ntähden (ruoho kellastunutta), *ko niin ku·iva o* (Pyhäranta), polisi oti henen kiine, *ku hän kuollut pilkkas* (Halikko, THK 88), mä mene he·il samalas sisäl *ku mää siit mu·itonki ohitte mene* (Halikko, SS), oli le·votoinen *con dalo se·mseks tuli*, ete y·htä ihmist ol (Pyhäranta, SS), ja si·t häm men to·isen kären gans sa·i sihe o·rtten gii·k *ku siin o·rs po·ikittäisi ol* (Mynämäki, SM 10), ei se (koirankumina) my·rkyne olk *kosk elukas stä sy·ävä* (Pyhäranta, SS), kyl huame jo tlee porssai *kosk sika jo pahnatas teke* (Mynämäki, SS), o·lkkö si·lläs sit, *kos sä a·ri va·sto ole* (— — koska sinä aina olet vastaan) (Halikko, SS), tommone vanh äijä haask *kon Dosa alvarim biikoi klähmi* (Mynämäki, SS).

Temporaalilauseita: se jyrättä niin ko·vi, *ko se* (ukkonen) *li·ki o* (Pyhäranta, SS), *kum blu·mmin calle kallessin da·ksvärkki men ni hä·n heit re·ppus penkil ku hän ca·llessim bää·s* (Mynämäki, SS), *ko hen näit mäeiki hakkas* (niitti viikatteella), nii sit jo täydy välil mennä lävämä (Rymättylä, SS), mäa sai munt kala samalas *ku mä se hauvinki sai* (Perniö, SS), naurik kasvava oikke si·t vast, *ko va·rtta äänen kuuleva* (Pyhäranta, SS), *kum mnäekin ka·nsakoulu kävi* (Mynämäki), *kum mnäeki nuar poika oli* (mp.), mutt sitt *ku hään takas tul*, nii hä näk kööhä mati ja niim paljo älämi (Halikko, THK 88), kyl se siit viäl nöö·ren·ty *ennengon ca·ik päevä ehtol ova* (ennen elämän loppua) (Pyhäranta, SS), elä·mek käyvä leol: makkol *kun kauka metäs ova* (Mynämäki, SS), *ku mä vaam pi·änekseki a·jaks ko·tin tule*, ni si·llonkos annetan ty·ät (Halikko, SS).

Konditionaalilauseita: *jossas a·skelanci vaa li·kemällä astu ni mä po·tkase ni ett o flä·skmakos levi* (Mynämäki, SS), *jos se ko·ulus o*, ni se on täytynyt täyttä seittemän sit (Turku).

Konsessiivilauseita: *vaik se mi·äsihminen oli*, ni se ke·hräs (Pyhäranta, SS), *vaik se kaupun·nīs o*, ni maankansliaks sempualest sanota (Mynämäki, SS), *vaik he ni vihanen ol* (LMÄH II 123).

Relatiivilauseita: kyl parev on baatis *ko loev o* (Pyhämaa, SS), ei hä se sa·man kans me·nnykkä naimissi va·eh (vai kuinka) *ku hän kihlos oli* (Halikko, SS), no, se poik makso seen puolest, *ku velkka ol*, sill toisel (Halikko, THK 85), seol se pundar sit *kon daalpum pundriks sanoι* (Eurajoki, SM 2), semmose ihmisek

ko ty·ät tiättävä (Pyhäranta), turus luule viäläki niit rakkarei on kun kaikk raarok korjava (Mynämäki, SS), kysyn sitä flikka ko siin trapun edes ol (Mynämäki).

Kysymyslauseita: em mnää lainkka yhtä hiukka muist, kui mont luaði yhte naola men (Pyhämaa, SS), flikap pisti ylös kui mont kertta se päeväs kävei (Eura-joki, SM 3).

Kuten esimerkeistä voidaan havaita, ei verbinmääritteen esiintyminen ennen pääsanaansa merkitse subjektin tähdentämistä, niinkuin päälauseissa yleensä on laita (Setälä, Suomen kielen lauseoppi § 134:2). Toiseksi käy ilmi, ettei sanajärjestys riipu verbinmääritteen mahd. painokkuudesta tai painotomuudesta. Vrt. ei se my·rkyne olk kosk elukas stä sy·ävvä; mi·nä piði, ett hän me·n kevästen kual. Sivulause kokonaisuudessaan on alistussuhteessa päälauseeseen, ja tämän tehtävän mukaista on, ettei se kerro ilmaisemaansa ajatusta uutena. Tarkattakoon esimerkkilauseetta *kyl parev on baatis ko loev o*. Siinä on ajatus sama kuin lauseessa *Parempi on loivassa paatissa*, jossa adjektiiviattribuutti *loivassa* ilmaisee tuttua »paatin» ominaisuutta. Jos sanotaan: *Paatti on loiva*, niin 'loiva' esitetään uutena toteamuksena. Sivulauseessa ei ole siitä kysymys, ja murre osoittaa sen myös sanajärjestyksellä. Tilanne tai tapahtuma, joka sivulauseessa mainitaan, voi olla yleisesti tunnettu, mutta voi myös perustua vain kertojan omaan havaintoon tai päätelmään. Se, että asiaan viitataan sivulauseessa, osoittaa, ettei sen kertomiseen puhetilanteen kannalta katsoen ole aihetta; toinen ajatus työntyy puhujan tietoisuudessa etualalle. 1. esimerkkiryhmässä on esimerkki *kyll mnä stä muadost pahaksusin ett snä helkkiläm poikki ole*. Sivulause edellyttää ajatuksenkulkua: sinä olet Helkkilän poikia, mutta puhuja ottaa ajatuksen ikäänkuin valmiina ja antaa sen johdosta selityksen: *muadost pahaksusin*. Kun joku sanoo: *kyl huame jo tlee porssai kosk sika jo pahnatas teke*, niin hän ei kerro tekemästään havainnosta, vaan perustelee sillä päätelmänsä: *kyl huame jo tlee porssai*. Viitataan vielä esimerkkiin *tonimonē vanh äijä haask kon dosa alvarim viikoi klähmi*. Siinä on affektiivista ilmausta *tommone vanh äijä haask* motivoitu kausaalilauseella.⁴ Sen hypotaktisella sanajärjestyksellä saadaan esille tärkeä vivahdus: tuttu asia, ja annetaan siten lausumalle pontta. Kiinteäasuisista puheenparsista, jotka ovat hyvin säilyttäneet sanajärjestyksensä, tämä on selvästi tajuttavissa. Vrt. *älä sil kädēl työt tee ko piru paska mittas* (vasemmalla kädellä) (Pyhämaa, SS).

Samat suhteet on subjektin ja predikaatin keskinäisessä järjestyksessä lauseissa, joissa subjekti ilmoittaa, mitä on olemassa tai mitä tulee olemaan. Päälauseessa subjekti osoittaa sen, mikä on uutta, ja on tehtävänsä mukaisesti lauseen lopussa; sivulauseessa subjekti sijoittuu predikaatin edelle. Esim. *siäl liäppel* (pellon² alapäässä) *oli nii huanu laehu* (Pyhäranta, SS), *siäl niitus ol mont luakkojat* (Laitila, SS), *siin on ta·vallise hyvä ha·min* (Pyhäranta); vrt. no mäkärä-

⁴ *kun*-lauseen esiintymisestä mainitussa tehtävässä ks. E. A. Tunkelo, Vir. 1936 s. 145.

niitt o siit vissi nimeski saank *ku siäl niim ball mäkäräissi o* (Mynämäki, SS), kon kahiloit ja ruavo (ruokoja) ja kaikki o, nii see (ojakoura) tua sit vaa ylös, *ko siin semsek krääki ova* (Pyhäranta, SS), ni siit tuli sit semmost nukamboltet (kehruulangasta), ku se liika kiaru oli (lanka), *et siihen gukerpäit* (kierukoita) *tuli* (Rymättylä, SS), ne lapse viäl siäl asuva, *ku siäl kustavis huvila ova* (Turku), kyl mnä se viäl oppe *ennengo ehto on* (Pyhäranta, SS), syä nyk ku sä puhele *et sul nälk o* (Turku).

Sivulauseen predikaatin ilmaisuarvosta riippuu, missä määrin sitä painotetaan. Pidän mahdollisena, että sellainen verbi kuin *klähmiä* (— — *kon dosa alvarim biikoi klähmi*) lauseen lopussakin saa melkoisen painon. Merkitykseltään vaillinainen *olla* jää tietenkin täysin edellä olevan määritteensä varjoon, samoin monet värittömät verbit kuten *tulla, mennä, tehdä* ym. Milloin lauseen predikaattina on liittotempus, on partisiipin ja *olla*-verbin persoonamuodon muodostama sanaliitto painotukseltaan usein yhdyssanan luonteinen. Esim. kyl koer luu suusas pitä, *kun kerra saan o* (Mynämäki, SS), kyl se siit samast ko-rsust *om mist he lähteny ova* (Turku), em mnä tiär *jos hän se-n takia me-nnr o* (Turku), *vaik häne frouvas ku-olu o* ni hän on siäl (Kustavi). Persoonamuodon painottaminen tämäntapaisissa lauseissa — saarnatyylistä tuttua — tekee sanonnan vieraantuntuiseksi ja on ehkä osaltaan vaikuttanut alisteisen sanajärjestyksen syrjimiseen.

Viittasin jo sivulauseisiin, jotka sanajärjestykseltään ovat päälauseisiin verrattavia. Mistä kahtalaisuus verbinmääritteiden sijainnissa perimmältään johtuu, ei ole helppo ratkaista. Muutamii seikkoihin kiinnitän tässä huomion.

Joku esimerkki: kyl se kamalat on *go ihmne tlee näöttömäks* (Pyhäranta, SS), vanhures otta hyväksikkin *kun kirkkomatk o lyhyvā* (Mynämäki, SS), ne ova vissi ra-umanpitejäläissi, *kosk vaimihmne on o-ikkialp pualet* (Pyhäranta, SS). Käsittääkseni tarkasteltavana olevissa tapauksissa subjekti on saanut melkoisen painon; asianomaisessa yhteydessä se on ilmaissut jotakin uutta, yleisluonteista. Alisteinen sanajärjestys ei rytmien kannalta olisi ollut paikallaan, sillä kaksi huomiota vaativaa sanaa olisi joutunut peräkkäin. Painottoman finiitti-verbin työntyminen painokkaan määritteensä edelle keventää sanontaa.⁵

Sivulauseetta voidaan asiasisältönsä takia erityisesti painottaa ja antaa sille itsenäisen lauseen muoto. Esim. *tee jota ryöppäloist ilma, kosk mnä näin guoluist unt* (Kustavi, KMÄ), *eks nähn kuink heikkälän matti men lukrilt papplahan niett tukk oikkes oli* (LMÄH 127). Erittäinkin konsekutiivilause kertoo usein jonkin odottamattoman tapahtuman tai kuvaa yllättävän tilanteen, esim. — — *ku fli-nkman käve me-rimais ku-akkamas* (kuokkaamassa, kuokkimassa) *ni siäl ol niim baljo suu-ri ve-sikärmeij et, et y-kskin gärme makas po-ikittaisin*

⁵ Rytmien vaikutuksesta sanajärjestykseen Otto Behaghel, Deutsche Syntax IV 1932, s. 6.

ge·skel maa·ntiät ja· ja·, ja· ja·, pää· oli (< päät olit) maa·ntiä o·jas (Mynämäki, SM 8), *eijä oli nii juaksis et nek kiirisis savikroteis* (Perniö, SS).

Murteenpuhuja esittää mieluummin ajatuksensa päälauseita käyttäen. Siirtymistä päälauseeseen sanontaan esiintyy monesti silloinkin, kun lause näköjään alkaa sivulauseena. Näin on yleensä oratio obliquassa. Kertoja aloittaa lauseensa epäsuoran esityksen tapaan, mutta lauseeseen tulee silti selvät oratio directan merkit. Esim. *hän sanos, et hä·n teke ty·ät* (Turku), (veli) *sanos, et hä·n tua sul kaurin klä·nninkankkan* (Kustavi). Huomattakoon *että*-lauseen preesens johtolauseen imperfektin yhteydessä. Jälkimmäisessä esimerkissä näkyy sitä paitsi datiiviadverbiaalista, että referoitava lause on sana sanalta kertojan mielessä.

Joskus on vaikeata sanoa, onko lainkaan sivulause kysymyksessä; lause näyttää muodollisesti olevan alistussuhteessa toiseen lauseeseen, mutta on sisällön kannalta katsoen irrallinen. Esim. *älä paha pisi laattio alvari mulleroit ku sittäs tahri uure vaattes kaikk* (Mynämäki, SS). Kumpikin lauseista ilmaisee oman erillisen ajatuksensa; jälkimmäinen lause ei ole edellisen täydentämiseksi tarpeen. Verrattain itsenäisenä voitaneen pitää myös sellaista *kun*-lausetta, jonka tehtävänä on ilmoittaa seuraavassa lauseessa esitettävän tapahtuman paikka ja aika. Esim. *ku i·so miina ol mi·äsmäes* (Mielismäessä) *pii·kan ni si·äl ol nii·m baljon da·rhkärmei* (Mynämäki, SM 8). On huomattava, että vastaavanlaisista tapauksista *kun*-konjunktio usein puuttuu; asia esitetään rinnasteisissa *niin*-konjunktin yhdistämissä päälauseissa: *me·ijän kylän gra·ppala väki oliva lu·hra nii·tul ja, me·nivät tonne va·von grappalam bi·rtti maa·t nii, niin gallipää* (paikannimi) *isä vaina sano et hä·m mene ke·skel ete kä·rme kumminga hä·ne sisälläs menk ko hänel o·enne o·l* (Mynämäki, SM 9). Mainitsen vielä pari tapausta, jotka osoittavat, että *kun*-lausetta käytetään myös parenteesin tapaan, siis aivan erillisenä: *ja anno henel kaikk karjas, ku hä ajo karja parhalas* (Halkko, THK 88), *tälläl (tällä tavoin) taalpum paohas naapreis kääödesäs, ko se kävei meilläkki kolmtoist kertta yhtem bäevän* (Eurajoki, SM 3).⁶

Tarkoitukseni ei ole pyrkiä yksityiskohtaisesti selvittämään, mistä johtuu, että sivulauseen sanajärjestys eräissä tapauksissa on samanlainen kuin päälauseen. Käsittäakseni on mielenkiintoa sillä, että todetaan lounaismurteissa yleisesti käytettävän sellaisia sivulauseita, joiden alisteisuus ilmenee sanajärjestyksessä. Piirteen huomaa erikoisesti keskustelussa, jossa kysymykset ja vastaukset vuorottelevat. Ahtaan lounaissuomalaisesta murreominaisuudesta ei ole kysymys, enemppää kuin muissakaan tässä tarkasteltavaksi tulevissa tapauksissa. Lounaismurteille on ominaista intensiivinen painotus ja lyhyet puhe-

⁶ Lauseopillisissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota siihen, että kansankieli ei suosi monimutkaisia lauserakenteita; missä kirjakieli käyttää pää- ja sivulauseita, siinä elävä puhekieli usein tyytyy rinnastussuhteeseen. Ks. Wilhelm Havers, *Handbuch der erklärenden Syntax* 1931, s. 47, 68, 117, 169.

tahdit — energisin ja tarmokkain murteistamme, kuten Aarni Penttilä sanoo —⁷, minkä vuoksi sanajärjestyksessä esiintyvät erikoisuudet tulevat selvemmin havaittaviksi kuin muissa murteissamme. Hämmäläismurteissa näkyy sama sivulausetyyppi olevan tavallinen. Esim. Ja ne pistelivät sitten naskalilla stä sikkaa ja sika kilju, ja susi tuli saaresta sitte siihen kuppoon kiinij *joka köyrem perässä oli* (Pertti Virtaranta, Hämeen kansa muistelee 21), Siälä Terisillä oli silälaila, siälä leivottiin syksyllä aina sitten herrasväkien aikana — sen Soomannin aikana, *joka Ruattista kotosin oli* — nin talvelliset leivät loka-kuussa (mts. 26), *Ja ku hän täyressä unessa oli nin sano sillalaila että »älä likistäm mul luitani!»* sano (mts. 35). Viitataan samalla F. E. Sillanpään teoksissa esiintyvien henkilöiden vuorosanoihin. Penttilä on huomauttanut niiden aitoudesta ja uskottavuudesta.⁸ Nähdäkseni noiden vuorosanojen kansanomaisen tuntu suurelta osalta perustuu sanajärjestykseen. Otan tähän muutaman esimerkin: Etkös sinä lapseni tiennyt, *että avain kiven alla oli* (Miehen tie, s. 55), Onhan sitä tullut oltua pienistä turhista — mutta nyt kai sitten viärähän murhista, puheli Salonen hiukan suurennellen, — *vaikken minä siihen kylläkään syyllinen ole* (Ihmiset suviyössä, s. 163).

Alisteisena voitaneen verbin ja sen yhteydessä olevan määritteen asemaa pitää monissa muissakin tapauksissa. Tarkastelen ensin murteen suosimaa *kyllä*-lausetta. Esim. *kyl se mi hyvä pa·pp oli* (Mynämäki), *kyl se oike ny·lkyr on*, kaik ra·hakki se toisilt ny·lke (Pyhäranta, SS), *kyl se tiä semmost mutkust o* (mp.), *kyl hä sit jo miäs o* (mp.), *kyll mi·äs ai mi·äs o* (Mynämäki, SS), *kyl me jo paikkan pirä* (LMÄH II 131), *kyl me jo kieltän pruuvasi* (LMÄH 184), *kyl se hyvä muutteks oo* (Pyhämaa, SS), *kyl hä sil lukku pian kööhäks tule* (Mynämäki, SS), *kyl see parhama luama* (apajapaikan) *löys ain* (Rymättylä, SS), *kyl mes se niwarise goiju ny nii juuri myäre otin gu suingi sai* (Mynämäki, SS), *kyl se kustavi hau·dattavaks tuatti* (Kustavi), *kyl mä sitä sanomast kerra luvi mut em mä muist* (mp.), *kyllkait äite le·ikki teki* (Pyhäranta, SS), *kyl talo tapas pitä*, tulkko väki mist tahtos (sl.) (Kustavi, KMÄ), *kyl mar tes sen tiärät* (Rymättylä, RMÄ), *kyl nes simmotton tekevä* (mp.), *kyl siihen koht kiinek karata* (Kustavi, KMÄ), *kyl mar mes sem poi·jeski vie* (mp.). — *kyl mar se* (purjevene) *ke·stän olis*, mut hänen teki mi·äles suu·remppa (Pyhäranta), *kyl ne siäl pysyn olsi* (olisivat pysyneet, esim. rahat, perinnöt) (Pyhämaa, SS), *kyl se tääl o·llap pruka* (Pyhäranta), *kyl kai jottam piänt o·llakkin sai* (merimiehillä mukana meriltä palatessa (Kustavi), *kyl ne sit viäl ka·raman kerkkevä* (nim. palvelijat iltaisin kylällä juoksemaan) (Pyhäranta).⁹

Vrt. *kyll ennemuina ai valkkianäyttäji ol* (Karjala, SS), *kyll meil viäl kaaram-*

⁷ Aarni Penttilä, Suomen ja sen lähimpien sukukielten painotusoppia 1926, ss. 106, 114.

⁸ Aarni Penttilä, Paikallismurteet ja kirjailijat, Vir. 1945, s. 344.

⁹ Olen ottanut samaan yhteyteen esimerkkejä, joissa finiittiverbin yhteydessä on partiippi tai infinitiivi. Liittotempusten erottamiseen omaksi ryhmäkseen ei sanajärjestyksen kannalta nähdäkseni ole riittävää aihetta.

bahnoi o vaik kuukaare lehmäp pihatossu piretäisi (Mynämäki, SS), *kyl sil lää·ni o* (elukalla laidunala) (Pyhäranta, SS), *sä ole ainane nälksual, ai·snu nälk o* (mp.).

Lauseenadverbiaali antaa hypotaktisen sanajärjestyksen tukemana sanottavalle oman erikoisen vivahduksensa. Verrattakoon lausetta *kyl se nii hyvä papp oli* aikaisemmin mainittuun *se oli hyvä papp*. Kummassakin lauseessa on kysymys pohjaltaan samasta toteamuksesta, mutta ikäänkuin eri tasoilta katsottuna. Edellinenkin edellyttää arvostelmaa *se oli hyvä papp*, mutta puhuja ei esitä sitä sellaisenaan, vaan panee sen uuden arvostelman pohjaksi: On varmaa, yleisesti tunnettua, että hän oli hyvä pappi. Usein *kyllä*-lause viittaa aikaisemmin puheena olleeseen asiaan, esim. *kyl mes se nivarisen goiju ny nii juuri myäre otin*, mutta esittää myös uuden ajatuksen tai havainnon ja samalla vakuuttaa, että se on oikea, esim. *kyl hä sil lukku pian kööhäks tule*. Se voi ilmaista ihastusta, esim. *kyl mi·äs ai mi·äs o*, vieläpä sisältää viittauksenomaisen kysymyksen, esim. *kylläit äite le·ikki teki*.

Ei ole ihmettelemistä, että lauseet sanajärjestykseltään ovat samanlaiset kuin edellä esitetyt monet *että*-lauseet. Modaalinen adverbilauseen määrittäjä on hallitsevassa asemassa; jos se korvattaisiin erityisellä lauseella, olisi muu ajatus ilmaistava sivulauseella.¹⁰

Modaalisella adverbilla alkavassa lauseessa samoin kuin sivulauseessakin verbinmääräite voi olla myös pääsanansa jäljessä. Esim. *kyl mar ne o tavallise hyvi pelloi* (Mynämäki), *kyl se jo o vähä travil* (on edistynyt) (Kustavi, KMÄ), *kyl se nyy teke klaari heijäm pyryryksistäs* (mp.). Tällainen kertovalle lauseelle ominainen sanajärjestys on havaintojeni mukaan puheena olevassa lausetyypissä suhteellisen harvinainen.

Murteenpuhujat käyttävät mielellään lauseita, joissa ilmaistavan ajatuksen painopiste on lauseen alussa. Esimerkkejä:

vaattei kans likkom panna (Mynämäki, SS), *kaffekupikki munt kertta liimantuva ete tahr erinä saar* (mp.), *ki·rkkoherrakin ka·ks kappala ost* (kotikutoisia huiveja) (Kustavi), *kiir siin tul* (Kustavi, KMÄ), *jota suuhu juakse* ku liikkel o (Mynämäki, SS), *se mnuustakki miehen tek* (Kustavi, KMÄ), *ne·* (veneiden kaaret) *nüttem puu·vaarnatten kans tehti* (Kustavi);

ki·rkos ja kaikis pitopaikos vanhema ihmisep parakaanisi ke·rstuukei (esiliinoja) *piri* (Mynämäki, SS), *se·lkhevosen kans häm pe·llolt tul* (Halikko, SS), *pia siin luama maihi men* (apaja vedetyksi) (Rymättylä, SS), *kyl nykkim plein jalkka meni* (kyllä nytkin leini meni jalkaan, joka oli liiasta kävelystä rasittunut) (Pyhäranta, SS), *jo·ka paikka se nokkas pistä* (mp.), *kyl se oikee ny·lkyr on, kaik ra·hakki se*

¹⁰ Viittaaan Erik Ahlmanin artikkeliin Adverbeista, Vir. 1933. Luonnehtiessaan modaalisia adverbeja (s. 153) Ahlman valaisee analyysiaansa seuraavalla esimerkillä: *Ehkä hän tulee* = On mahdollista, että hän tulee.

toisilt ny·lke (mp.), *seilamam pojat täält läksi* (Kustavi, KMÄ), *pija sa sielt tulikki* (mp.), *härjil siihe aikka ajetti* (mp.), *seljäsäs hä sem puun kanno* (mp.), *kahrel sum·pul het tänk keväsän tlii* (mp.), *kuoleman tauri sa sielt niskasas saa* (mp.), *hyvä se nokastas ol* (oli etevä) (mp.), *siäl hän sen giäle opes* (mp.). — *se·n tykön hä·nkin ollu oli* (Mynämäki), *oskrit* (Oskaria) *sit nii orvinu* (kohdella huonosti) *ova* (veljet) (Pyhäranta SS).

Olkoon kysymys subjektin (passiivimuodon objektin) tai jonkin verbinmäärityksen tähdentämisestä, kummassakin tapauksessa on finiittiverbi lauseen lopussa. On huomattava, ettei pääsanansa yhteydessä olevan verbinmäärityksen tarvitse olla ennen mainittu joutuakseen pääsanansa edelle. Se voi sen kanssa muodostaa vakiintuneen ilmaisun: *jo·ka paikkase nokkas pistä*, pian siin luama *maihi men*, *kuoleman tauri sa sielt niskasas saa*, *jokost nys sit läksin·kaffet keitetä* (= joko olette lähdössä?), tai viitata tekemiseen tai tapahtumaan, joka ainakin puhujalle itselleen on hyvin tuttu. Jälkimmäisen esimerkkiryhmän ensimmäisessä lauseessa mainitut »parakaaniset kerstuukit» ovat todennäköisesti olleet kielenoppaan ja sanastajan puheenaiheena. Että niitä käytettiin *kirkos ja kaikis pitopaikos* on siteeratun lauseen ensisijainen ilmaistava. Kun joku sanoo: *se·lkhevosen kans häm pe·llolt tul*, niin hän tähdentää määritettä *selkhevosen kans*. Psykologisen predikaatin esiintymistä ensimmäisenä lauseessa voitaneen pitää subjektiivisena ilmaisutapana; puhuja ei tyydy kertomustyyliin (vrt. Hän tuli pelloilta selkähevosen kanssa), vaan aloittaa sillä, mikä hänen omalta kannaltaan on tärkeää.¹¹ Alistainen sanajärjestys vahvistaa vaikutusta, koska se ikäänkuin siirtää muun toisarvoisena, tuttuna asiana syrjään. Viitataan vielä lauseeseen *ki·rkkoherrakin ka·ks kappala ost*, jossa objekti attribuuttinsa määrittämänä ilmaisee uutta. Kertojalle itselleen ei ole tärkeintä, että kirkkoherra osti kaksi huivia, vaan se, että juuri kirkkoherra piti huiveja ostamisen arvoisina. Sanajärjestyksessä kuvastuu puhujan suhtautumistapa esitettävään asiaan.

Sellaiset lauseet kuin *ne· niitten puu·vaarnatten kans tehti ja siäl hän sen giäle opes* osoittavat definiittisenkin ilmauksen voivan asianomaisessa yhteydessä olla lauseen psykologinen predikaatti. Tavallisempaa kuitenkin lienee, että lauseen alussa oleva definiittinen pronomini tai adverbi on lauseen psykologisen subjektin puhuja ottaa lähtökohdaksi sen, mikä aikaisemmin sanotun perusteella on tuttua ja esittää sitten varsinaisen kerrottavansa. Esim. *nii·hin* (suden pyydyksiin) *tällätti semmonen ga·to* (katto) *pää·l* (Mynämäki, SM 10), *sii·n olivat ty·äk kaik le·viänäs* (Eurajoki, SM 2), ja *mää· konttasin re·kke si·t ja ajoin go·t, si·el mää ka·nnetti si·säl tu·ppa* (Perniö, SM 11). Verbiä täydentävä adverbiaali on tällaisissa tapauksissa sijoittunut lauseen loppuun aivan samoin

¹¹ Vrt. Behaghel, mts. 8.

kuin alussa esitetyissä esimerkeissä, joissa kieliopillinen subjekti on myös lauseen psykologinen subjekti.

Muutamia huomautuksia edellä esitetystä poikkeavan edustuksen johdosta. Tarkattakoon seuraavia esimerkkejä: *kyl parev on baatis ko loev o* (Pyhämaa, SS), *si-t mä tulin go-t sielt* (sairaalaasta). *pa-ri kolm vu-ot se ol si-mme* ette se-n kans mi-hengäm bää-sny, *muu-tton gun gry-kkäjen ga-ns* (Perniö, SM 11). Ensimmäisen esimerkin *parev* on lauseen psykologinen predikaatti, joten odotaisi verbin toisen määritteen olevan pääsanansa edellä. Sen siirtyminen vasta verbin jälkeen johtunee siitä, että sanalla on relatiivilause määritteenä. Mahdollisesti toisessa esimerkissä on kysymys samantapaisesta sivulauseen aiheuttamasta siirtymisestä. Vrt. kuitenkin: *gon dalo se-mseks tuli*, ete y-htä ihmist ol.

Verbinmääritteenä saattaa olla jokin kysymystä ilmaiseva sana. Sen paikka on säännöllisesti lauseen alussa. Esim. *misäs tek kesviikko ja tiista oli* (LMÄH 179), *kene snää sit kanssa saat* (Rymättylä, RMÄ), *misä sä se lopu aja oli* (Mynämäki, SS), *mihi hän kottuas mene* (Kustavi, KMÄ), *mistäs se teijä vanh faar kotosi ol* (LMÄH 179), *jokost kaora pe-lttoh mene* (joko kauraa menee peltoon, varisee) (Pyhäranta, SS), *jokost hä liikkol on* (joko sairas on l.) (mp.), *jo-kost se na-imisis o* (Mynämäki, SS), *viäläk tee liikkol pääset* (mp.), *vastak he riihen täytte saiva* (LMÄH 177), *kui mä se siks oti* et se hene ol (Perniö, SS). Puhuja kysyy verbin ja sen yhteydessä olevan määritteen (tai määritteiden) mainitseman toiminnan esi-
nettä, paikkaa, aikaa tai syytä. Verbi määritteineen sekä subjekti ilmaisevat jotakin sekä puhujalle että puhutellulle tuttua. Kun joku tiedustelee: *misäs tek kesviikko ja tiista oli*, niin hän osoittaa tietävänsä, että puhuteltava juuri keskiviikkona ja tiistaina on ollut poissa kotoa. Kysymys *jokost hä liikkol o* ilmaisee, että kysyjällä on mielessä sairaan toipuminen ja mahdollinen liikkeelläolo; *vastak he riihen täytte saiva* edellyttää, että riihen ahtaminen, sen 'täyteen saaminen' on puhujalle yhtä hyvin kuin puhuteltavallakin tiedossa. Alussa oleva kysymyssana jää yleensä painottomammaksi kuin persoonamuodon yhteydessä oleva määrite, joka predikaattiosan merkityksen kannattajana ilmaisee sen, mitä kysymys koskee.

Kieltosanamme on tehtävältään lähellä adverbia. Sillä on verbin taiputus, mutta ei verbin sisällystä: se ei voi olla predikaattina eikä saada määritteitä. Kun kieltosana yleensä pyrkii lauseen alkuun¹² ja kieltö kohdistuu ajatukseen, jonka kannattajana on verbi määritteineen, ei ole oudostuttavaa, että kieltolauseessa hyvin yleisesti verbin ja sen määritteiden keskinäinen järjestys on samanlainen kuin edellä esitetyissä tapauksissa. Esimerkkejä: *ei se* (koiran-kumina) *my-rkyne olk* kosk elukas stä sy-ävä (Pyhäranta, SS), *ei se oikke a-sema malline ol* (Turku), *ei he nii raarei ollu* (Rymättylä, RMÄ), *e-i se eerikson siin ka-pten ollu* (Kustavi), *eikä se hävyttöine hinmasaska ole* (mp.), *e-i se tual i-sol merel*

¹² Vrt. Havers, mts. 90, 159.

mittä lämppi (vesi kylmän alkukesän jälkeen) (Pyhäranta), *ekkos my·ätälis ot kus pe·llol lährek kutes pu·alpääväl tule* (Mynämäki, SS), *älä paha pisi laattio* (huom. sanajärj.¹³) *alvari mulleroit ku sittäs tahri uure vaattes kaikk ja es sitt keht mihikkäs mennä* (mp.), *emmees stä hu·aman vaik me e·hton tlii* (Mynämäki), *ei siit ylittep pääs* (Rymättylä, RMÄ).

Pääsanansa yhteydessä olevan verbinmääritteen painottamiseen on kieltolauseessakin usein aiheutta, sillä useimmiten juuri määrite antaa predikaatille sen varsinaisen sisällön ja ilmaisee siis sen, mihin kieltö kohdistuu (esim. *ei se eerikson siin ka·pten ollu*). Painotussuhteet voivat kuitenkin olla myös toislaiset, vrt. *e·t tes sii·n sitt enä kä·velis; emmees stä hu·aman*. Jos verbinmääritettä on kaksi, saattaa toinen vetäytyä lausetta aloittavan kieltosanan yhteyteen, niin että subjekti jää verbinmääritteiden väliin: *ei i·kä se a·si häne mi·äles muistunu* (Mynämäki, SS), *ei sunca stää miäst juur kukka juavuksis näe mut see· maistaki oikkem baljo; see· o oike nahkjuapo* (Mynämäki, SS), *ei plunkvistin kynsin kukkan koskan kuol* (Kustavi, KMÄ).

Jos määritteet ovat pitkiä ja vaativat runsaasti huomiota osakseen, siirtyy toinen tavallisesti pääsanansa jälkeen lauseen loppuun. Esim. *ei hä se sa·man kans me·nnykkä naimissi va·eh* (vai kuinka) *ku hä kihlos oli* (Halikko, SS). Kuten edellä puheena olleista esimerkiryhmistä jo ilmeni, ei verbin edessä yleensä ole painokkaiden sanojen kasaumia. Samoin on laita kieltolauseissa, esim. *ei me·il koot i·kä* (ei koottu kesällä voita talven varalle). Subjektin painottaminen on mahdollisesti vaikuttanut, että seuraavissa tapauksissa verbinmäärite on jäänyt pääsanansa jälkeen lauseen loppuun: *ei huan op sunkka ol esten* (Kustavi, KMÄ), *lu·kulappe ol menny ry·änä ja ei a·van avan ovi o·llenga* (Mynämäki, SS).

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista tarkastella yksityiskohtaisesti verbinmääritteiden keskinäistä järjestystä. Yhden piirteen otan kuitenkin esille, koska se valaisee hypotaktisen sanajärjestyksen luonnetta. Tämän kirjoituksen alussa on muutamia lauseita, joissa verbinmääritteet seuraavat pääsanaansa. Esitän niitä lisää: *ko sais sit nep puukki poijes* (Rymättylä, RMÄ), *mnä mene ens sunnunta ripel* (mp.), ja *si·t häm men toisen kären gans sa·i sihe o·rtten gi·k ku siin — —* (Mynämäki, SM 10), *si·t se (käärme) ku·al sinnes si·säl ja tul ka·ppalin u·los* (Mynämäki, SM 9), *hä lykkäs portin aukı* (Mynämäki), *kärkis sentä niin pal enne — — ja tälläs simmose jokapeeväse vaattes pääl* (Halikko, mts. 92), ja *si·t hä men piru oven taa mut piru — — pist oven kiiruste hakka* (mts. 88), *sitt kuningas löi miekalas henen kesivarttesas haava* (vrt. haavoitti) (mts. 97), *tlee jota ryöppäloist ilma, kosk mnä näin guoluist unt* (Kustavi, KMÄ). Luonteenomaista verbin-

¹³ Muistiinmerkitsijän huomautus.

määritteiden keskinäiselle järjestykselle näyttää olevan, että viimeiseksi jää se määrite, joka tajutaan lähimmin itse verbiin kuuluvaksi ja joka siis antaa väljäsisältoiselle verbille puhetilanteen kertaisen merkityksen.

Alisteista sanajärjestystä käytettäessä verbinmääritteiden keskinäinen järjestys on pääpiirteiltään samanlainen. Finiittiverbin erilaisesta asemasta johdetaan, että se näin saa yhteyteensä määritteen, joka rajoittaa, vahvistaa tai muulla tavoin täydentää sitä. Esim. kyl siihen koht *kiinek karata* (Kustavi KMÄ), kyl mar mes sem *poijeski vie* (mp.), juurikas o nii na-hhistunnu, ete ku-art *poijes saa* (Pyhäranta, SS), ennek te ne *pois jätät* (LMÄH 194), mä mene he-il samalas sisäl ku mäa siit mu-itonki *ohitte mene* (Halikko, SS), vastak he riihen *täytte saiva* (LMÄH 177), ei siit *ylittep pääs* (Rymättylä, RMÄ). Myös nominaalimuodon edellä verbinmääritteet järjestyvät samoin: se me-inas vaa hänen *gii-nes saa-r* (Mynämäki, SM 8), oltti se-ili *pääl pistämäs* (Pyhäranta), see-pitä nii- nuuka (säästäväistä) huu-sholli, et sint tä-yty raha *kokkon tullA* (Mynämäki, SS), oo ennenki maelmas *toimen tult* (Kustavi, KMÄ).

Verbin ja sen yhteydessä olevan adverbien muodostamalla sanaliitolla on monissa tapauksissa yhdyssanan luonnetta, joten ei liene aiheetonta olettaa, että alisteisesta sanajärjestyksestä on aikanaan saatu tukea vanhasta kirjakielistä tuttuja yhdysverbejä seipitettäessä.

Edellä olen eri yhteyksiin ottanut mukaan esimerkkilauseita, jotka osoittavat, että finiittiverbiin liittyvää nominaalimuotoa käsitellään murteessa kuin verbinmääritettä ikään, esim. no jokos sä nys sit tiäräk *ko niin kauva lukuukki ole* (Aura). Nominaalimuodon alisteinen asema kuvastuu sen sijainnista lauseessa. Mutta alisteisuus ilmenee toisellakin tavalla. Normaali-painotteisissa päälauseissa, joissa subjektiosa on predikaattiosan edellä, sijoittuvat verbinmääritteet yleensä nominaalimuodon edelle, siis finiittiverbin ja nominaalimuodon väliin, edellyttäen kuitenkin, että määritteitä on vain yksi tai kaksi (joskus kolmekin, mikäli määritteinä on lyhyitä adverbeja).

Esim. *mä ole yhdes sen kans ko-ulu käyny* (Kustavi), *se on siäl jo to-ist viikku ollu* (mp.), *se oli niim pali ylhäl ollus se nokk* (laivan keula) (Pyhäranta), *hän on heostas siäl liakottannu* (Laitila, SS), *niit o vähä kamalasten dull* niit paskvarussi (varpusia) ku niitemm bessu tosa pihato olkkato rästä o (Mynämäki, SS), *lumpäi* (= lumppuäijä) *ol lumpui hakemas* (Laitila, SS), *mnää ole morsmeappu pyytämäs* (mp), *oltti se-ili pääl pistämäs* (Pyhäranta), *häm meni lomatas viättämä* (mp.), *mnä mene ruavompäit plokkama* (Laitila, SS), *naise jouđusi e-nemän tyät tekemä kum miähe* (Pyhäranta), *vanh hamen pakka jo nii lopuomaks tleema* (Pyhäranta, SS), ku oikke hyvin gäve nii *sai koko tiä luavat* (purjehdittaessa) (Rymättylä, SS), mut hä-nel ol vi-llane saa-l ja, hä-n he-it sen gä-rme ette ja *kä-rme rupes si-tä re-pelemä* (Mynämäki, SM 8), ja sii-t tällätti sihe na-va juure ank sitt et see

huu·s si·äl ja su·si men stää ko·kottama (kurkottamaan) ni, se pu·tos sinne ri·tta (Mynämäki, SM 10).

Alistein sanajärjestys ei näissäkään tapauksissa riipu siitä, onko verbinmääritteenä oleva puhe-tilanteessa mainittu vai ei tai painotetaanko sitä vai ei. Määritteenä oleva painokas substantiivi sijoittuu pääsanansa edelle yhtä hyvin kuin samassa lauseopillisessa tehtävässä oleva pronomini (ks. esimerkistön viimeisiä lauseita). Sellaiset sanaliitot kuin *morsmeappu ppyytämäs, ruavompäit plokkamas* ilmaisevat murteenpuhujan elämänpiirissä tuttuja käsitteitä, mikä ei kuitenkaan merkitse sitä, että ne puheessa jäisivät painottomiksi. Nominaalimuoto määritteinen esittää varsinaisen kerrottavan, se on lauseen psykologinen predikaatti. Kumpaa enemmän painotetaan, verbi-äkö vai sen edellä olevaa määritettä, riippuu sanojen ilmaisuarvosta; vrt. *mä ole yhdēs sen kans ko·ulu käyny; su·si men stää ko·kottama*.

Samanlaisia havaintoja voidaan tehdä verbinmääritteistä kysymys- ja kieltolauseissa. Esim. *onk se taut täsä paikol liikkunu* (Mynämäki, SS), *olekkos te martlam pitäjäs ollu* (LMÄH 177), *mahðanks mnä noi julm senðä ol* (mp.), *menettäk tee stä vanha ki·rkku kattoma* (Pyhäranta); *ei se (silkkihuivi) ollu ikäm pää·s ollu* (Kustavi), *em mnä viitti nyt e·nemät (kahvia) otta* (Pyhäranta), *em mnää anp pois otta* (Rymättylä, RMÄ), *kyl me ei sent i·kän o nii ha·lval myyny* (Kustavi).

Sivulauseet ovat usein sanajärjestykseltään päälauseisiin rinnastettavia. Esim. niin gamala makotautti ole saan *ett olen coko yä valla mulleroink* kuten maatuks saan ole (Mynämäki, SS), se läikky *net pakka maaha menemä* (mp.), eik sul see·vertta nokka (älyä, ylpeyttä) ole, *ettäs menes sinh haisteleman* (toisen pitoihin) gute su käskettykä ole (mp.), oi voi noit mukuli *ku ova akkunat tomoseks klähminy* (mp.), *jos tost sais pariki lohkala heltemä* nin cylv heoses se sit jo vettä voesi (mp.), pent lupas hänel *et hä saa ahtei niittä* (Mynämäki), hän o nii näe'ettyny, *kute olis ikä ruakka saanu* (Pyhämaa, SS). Monet syyt voivat vaikuttaa siihen, että sanajärjestys sivulauseessa on samanlainen kuin päälauseessa. Ettei finiittiverbi ole jäänyt lauseen loppuun, niinkuin monissa aikaisemmin esittämissäni sivulauseissa, johtunee rytmien vaatimuksista ainakin niissä tapauksissa, joissa nominaalimuodolla määritteinen on huomattava paino. — Nominaalimuoto saattaa joutua myös lauseen loppuun finiittiverbin yhteyteen. Esim. on noik kans mi·ähi, *kute mi·ttä viit tehr* kun tosa vaa lo·ikkaroitveva niim pitkäk kum pää·vä ova (Mynämäki, SS). Painokkaan ja painottoman sanan vuorottelu saadaan tälläkin tavoin aikaan; inf. *tehr* on painokkaampi kuin (ei) *viit*. Samat suhteet on seuraavassa kielteisessä päälauseessa: *eik sauks* (= sauhuksi, tupakaksi) *pas pistä* (LMÄH 177).

Verbinmääritteet voivat tietenkin olla vasta liittotempuksen tai muun liittomuodon jäljessä tai ainakin siten ryhmittyneinä, että osa niistä on nominaalimuodon jäljessä. Näin on laita erittäinkin, jos verbinmääritteet ovat pit-

kiä ja niitä on useita, puhumattakaan lauseista, joiden predikaattiosaan kuuluu useita nominaalimuotoja. Esim. *mu·kula ovat karallu syksym vakasil viäl pa·ljanconte* ja *ny· on gondi rokattunu* (Mynämäki, SS), *see pruukka a·i ols·suvep pa·ljamäite* (mp.). Verbinmääritteiden sijoittumiseen vaikuttaa myös subjektin asema, vrt. *kerran e·htosten oliva me·ijä miäs ja vä·lima tällänny taa·lpummin o·ven dö·nkkö* (Eurajoki, SM 2). Kokonaaisuudessaan kysymys on laaja ja monessa suhteessa pulmallinen. Tarkoitukseni on ollut kiinnittää tässä huomiota vain sen yhteen puoleen.

EVA LINDÉN

Une question relative à l'ordre des mots dans les patois de la Finlande du sud-ouest.

Dans la traduction finnoise de la Bible de 1938, on s'est efforcé de garder le style propre à l'ancienne langue de l'Écriture Sainte. Pourtant, le rythme des expressions a considérablement changé, ce qui est principalement dû, selon l'auteur, au fait que le complément du verbe a été placé après le mot qui le régit, au lieu d'être avant celui-ci comme auparavant. Cette modification s'observe plus particulièrement dans les propositions subordonnées et dans les propositions principales où le verbe se trouve à un temps composé, ou bien où il est représenté par un autre ensemble composé d'une forme verbale finie et d'une forme substantive. L'ancienne construction semblait étrangère, empruntée à l'allemand et au latin. Toutefois, l'auteur est d'avis qu'on a trop cherché à l'éviter. Dans les patois du sud-ouest, qui ont servi de fondations à l'ancienne langue de l'église, la construction indirecte a en partie les mêmes fonctions que dans l'ancien finnois littéraire.

Dans les propositions où le sujet se trouve avant le verbe, les compléments d'un verbe donné sous une forme finie sont en général placés après le mot qui les régit. Il en souvient de même aussi dans les propositions subordonnées, mais il est aussi très fréquent que, dans les propositions subordonnées brèves—où il n'y a en général qu'un complément ou deux—le verbe qui est à une forme finie soit placé à la fin de la proposition, indépendamment du fait s'il est accentué ou non. Par ex. *kyl parev om Baatis kolo ev o*. La construction indirecte n'est toutefois pas employée partout où l'on s'y attendrait. Selon l'opinion de l'auteur, les exceptions proviennent souvent des exigences du rythme. Par ex. *ne ova vissi raumampitejäläissi, kosk vaimihmne o oikkialp pualet*. Le sujet de la phrase a probablement été fortement accentué, ce qui a eu comme conséquence que le complément accentué a été placé après le mot

qui le régit; en effet, devant un verbe à une forme finie, il n'y a en général pas de groupes de mots accentués. — Dans de nombreux cas, un rapport de subordination peut, lorsqu'on l'examine plus attentivement, être en réalité un rapport de coordination.

L'auteur relève le fait que, même dans des propositions principales, le verbe à une forme finie avec ses compléments peut être en somme dans une position subordonnée. Les phrases du patois qui commencent par l'expression adverbiale *kyl* sont de cette nature, l'expression adverbiale correspondant à une proposition. Ex. *kyl se nii hyvä pa-p-p oli* (= 'oui, il était un bon prêtre', c.-à-d., 'il est certain, c'est un fait connu qu'il était un bon prêtre'). La même construction se retrouve souvent dans les cas où le point principal de l'idée exprimée est au début de la phrase. Ex. *kiir siin tul; se-lkhevosen kans häm pe-llolt tul; misäs tek kesviikko ja tiista oli*. De même, la négation, de même que le mot interrogatif, ont la tendance de se placer au début de la proposition. Malgré le fait que la négation du finnois se décline comme un verbe, ses fonctions le rapprochent de l'adverbe. Ex. *e-i se eerikson siin ka-p-ten ollu*.

Une forme substantive rattachée à un verbe à une forme finie est traitée dans le patois comme le complément du verbe, par ex. *kyl koer luu suusas pitä, kun kerra saan o*. La position subordonnée des formes substantives apparaît d'une autre manière encore. Dans les propositions principales ayant un accent normal, les compléments du verbe sont en général placés avant la forme substantive. — L'auteur fait toutefois remarquer que les compléments du verbe apparaissent aussi après les temps composés et les autres formes composées, ou bien aussi groupés de manière à ce qu'une part en soit placée après la forme substantive. L'auteur ne s'est pas proposé d'examiner ici les problèmes qui se rattachent à la question.

EVA LINDEN